

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO – POMORSKIEGO

działając na podstawie art. 11, 13 i 14 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. Nr 96 poz. 873 z późn. zm.), uchwały nr XLV/674/06 Sejmiku Województwa Kujawsko – Pomorskiego z dnia 24 kwietnia 2006r. w sprawie uchwalenia Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Narkomanii, Innych Uzależnień oraz HIV/AIDS w Województwie Kujawsko – Pomorskim do roku 2010.

ogłasza

otwarty konkurs ofert nr 5 na wykonywanie zadań publicznych związanych z realizacją zadań samorządu województwa w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, narkomanii i uzależnień w 2008 roku przez organizacje prowadzące działalność pożytku publicznego, pn.

„POMOC DLA OSÓB I RODZIN Z PROBLEMEM ALKOHOLOWYM. DZIAŁANIA W GRUPACH PODWYŻSZONEGO RYZYKA”

Zasady Ogólne: Merytoryczną podstawą do finansowania zadań z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w ramach wojewódzkiego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych są zadania określone w uchwale nr XLV/674/06 Sejmiku Województwa Kujawsko – Pomorskiego z dnia 24 kwietnia 2006r. w sprawie uchwalenia Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Narkomanii, Innych Uzależnień oraz HIV/AIDS w Województwie Kujawsko – Pomorskim do roku 2010, Ustawie z dnia 26 października o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (test jednolity, Dz.U. 2007 r. Nr 70, póź. 473), oraz założenia i priorytety przyjęte i zaakceptowane przez Radę Ministrów w Narodowym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006-2010.

I. Rodzaj i formy realizacji zadania

1. Zadanie, o którym mowa wyżej może być wykonywane poprzez realizację przedsięwzięć z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz profilaktyki uzależnień.
2. **Zadanie może być realizowane w różnych formach, poprzez realizację następujących niekomercyjnych przedsięwzięć wyłącznie o charakterze wojewódzkim:**

OPIS ZADAŃ KONKURSOWYCH

ZADANIE 1

PROGRAMY PROFILAKTYKI UZALEŻNIEŃ SKIEROWANE DO GIMNAZJALISTÓW.*

Projekty profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień prowadzone w środowisku dzieci / młodzieży w wieku gimnazjalnym prowadzone pod okiem profilaktyków uzależnień poprzez przygotowanych do tego zadania opiekunów, edukatorów, liderów, przewodników.

Wspierany będzie proces upowszechniania dobrych praktyk, standardów realizacji a także kształtowania pożądanych postaw społecznych i zachowań normatywnych poprzez:

- Dostarczenie informacji na temat problemu uzależnień,
- nabywanie i ćwiczenie umiejętności społecznych i psychologicznych.

Preferowane będą projekty odpowiadające na potrzeby województwa, usystematyzowane, ewaluowane, interakcyjne, prowadzone metodami aktywizującymi - realizowane w ścisłej współpracy merytorycznej z Pełnomocnikiem Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Ekspertem do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Adresaci programu:

- Dzieci/młodzież w wieku gimnazjalnym.

Dotacja będzie przyznawana w szczególności na:

- Upowszechniania dobrych praktyk, standardów realizacji,
- zajęcia informacyjne i edukacyjne na temat uzależnień dla gimnazjalistów,
- działania prowadzone metodami aktywizującymi,
- zajęcia edukacyjne na temat metod pomocy rówieśniczej,
- warsztaty umiejętności psychospołecznych,
- konsultacje dla liderów.

Dotacja może zostać udzielona w wysokości do 80% kosztów całego programu (w przypadku wspierania wykonania zadania).

Dotacja nie będzie przyznawana na:

- Realizacje ograniczające się do skali i mieszkańców jednej gminy,
- działania prowadzone przez młodzież w środowisku rówieśniczym.

Wszelkie materiały edukacyjne i informacyjne przeznaczone do publikacji powinny mieć akceptację Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

*Standardy jakości programów profilaktycznych zostały opracowane przez Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej i znajdują się na stronie internetowej www.cmppp.edu.pl. Standardy te odnoszą się do wielu obszarów działań profilaktycznych i opisane są w odniesieniu do takich wymiarów jak: bezpieczeństwo uczestników, adekwatność programu, skuteczność głębokość i czas trwania programu, organizacja, ewaluacja i dokumentacja programu.

Ważne jest, aby pamiętać, że programy profilaktyczne powinny być nie tylko prowadzone metodami aktywizującymi, ale powinny być interakcyjne. Prowadzący ma zadanie inicjować proces interakcji, porozumiewania się w dyskusji, stawiania i weryfikowania umiejętności, uczenia się w kontaktach z innymi, np. sytuacjach zadaniowych itd. (np. programy zawierające elementy kształtowania umiejętności życiowych).

ZADANIE 2

RÓWIEŚNICZA EDUKACJA ZDROWOTNA W ZAKRESIE ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH.

Projekty profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych prowadzone w środowisku dzieci i młodzieży lub studentów przez przygotowanych do tego zadania wolontariuszy – rówieśników, liderów.

Wspierany będzie proces przygotowania liderów do prowadzenia działań profilaktycznych w środowisku rówieśniczym poprzez:

- Dostarczenie informacji na temat problemu alkoholizmu i metod pomocy rówieśniczej,
- nabywanie i ćwiczenie umiejętności społecznych i psychologicznych.

Preferowane będą projekty odpowiadające na potrzeby województwa, usystematyzowane, ewaluowane, interakcyjne, prowadzone metodami aktywizującymi - realizowane w ścisłej współpracy merytorycznej z Pełnomocnikiem Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Ekspertem do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Adresaci programu:

- Młodzież, populacja ogólna.

Dotacja będzie przyznawana w szczególności na:

- Zajęcia informacyjne i edukacyjne na temat uzależnień dla liderów,
- zajęcia edukacyjne na temat metod pomocy rówieśniczej,
- warsztaty umiejętności psychospołecznych dla liderów,
- konsultacje dla liderów.

Dotacja może zostać udzielona w wysokości do 75% kosztów całego programu (w przypadku wspierania wykonania zadania).

Dotacja nie będzie przyznawana na:

- Realizacje ograniczające się do skali i mieszkańców jednej gminy.
- Zajęcia prowadzone przez liderów w środowisku rówieśniczym.

Wszelkie materiały edukacyjne i informacyjne przeznaczone do publikacji powinny mieć akceptację Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

ZADANIE 3

WSPARCIE REALIZACJI EWALUOWANYCH PROGRAMÓW PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW UZALEŻNIEŃ REALIZOWANYCH W SKALI WOJEWÓDZTWA PRZEZ WYSPECJALIZOWANE ORGANIZACJE POZARZĄDOWE. Preferencyjne wspomaganie działalności organizacji pozarządowych służącej rozwiązywaniu problemów uzależnień na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. *

Celem zadania jest istotne wzmocnienie zaplecza i kondycji organizacji pozarządowych statutowo specjalizujących się w rozwiązywaniu problemów uzależnień na terenie województwa kujawsko-pomorskiego i zwiększenie dostępności i rozszerzenie oferty profesjonalnej pomocy osobom zagrożonym alkoholizmem i uzależnieniami, eksperymentującym ze środkami psychoaktywnymi poprzez:

- Wzmocnienie systemu rozwiązywania problemów uzależnień poprzez dofinansowanie działalności statutowo zakładających pracę w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień,
- wspieranie rozwoju istniejących projektów dla osób z problemem uzależnień i członków ich rodzin.

Preferowane będą sprawdzone, usystematyzowane, ewaluowane projekty realizowane w skali województwa, interaktywne, prowadzone metodami aktywizującymi - realizowane we współpracy merytorycznej z Pełnomocnikiem Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Ekspertem do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii Województwa Kujawsko-Pomorskiego, składane przez organizacje pozarządowe o odpowiednim dorobku i doświadczeniu, zapleczu organizacyjno-finansowym, aktywnie działające minimum pięć lat i prawidłowo rozliczające poprzednie zadania finansowane ze środków publicznych, posiadające aktualne pisemne rekomendacje PARPA/KBPN lub/i aktualne pisemne rekomendacje minimum 3 Samorządów lub/i aktualne umowy/porozumienia o współpracy lub federacyjne.

Wspierane będą działania ukierunkowane na:

- Wzmocnienie i stabilizację systemu rozwiązywania problemów uzależnień w województwie kujawsko-pomorskim,
- kształtowanie adekwatnych przekonań normatywnych dotyczących alkoholizmu i innych uzależnień, nadużywania alkoholu i innych środków psychoaktywnych oraz promocję postaw prozdrowotnych,
- wzmocnienie funkcji rodziny, autorytetów i pozytywnych wzorców,
- dążenie do osiągnięcia i utrzymania abstynencji,

- rozwiązanie sytuacji kryzysowych związanych z alkoholizmem, nadużywaniem środków psychoaktywnych.

Adresaci programu:

- Działacze, pracownicy, podopieczni, sympatycy w/w organizacji pozarządowych,
- osoby zgłaszające się do programu,
- osoby zagrożone uzależnieniem, eksperymentujące z alkoholem i innymi środkami psychoaktywnymi, niewymagające leczenia np. dzieci ulicy, dzieci i młodzież zagrożone przestępczością i demoralizacją.

Dotacja będzie przyznawana w szczególności na:

- Wzmocnienie infrastruktury i zaplecza organizacyjno-technicznego zweryfikowanych organizacji pozarządowych działających w skali województwa,
- działania prowadzone metodami aktywizującymi,
- profesjonalne zajęcia edukacyjno – informacyjne na temat alkoholizmu i innych uzależnień, mechanizmów uzależnienia, prawa dotyczącego rozwiązywania problemów alkoholowych i innych uzależnień,
- poradnictwo dotyczące zgłaszanego problemu oraz ewentualnego skierowania do specjalistycznej placówki profilaktycznej lub leczniczo-rehabilitacyjnej,
- interwencje kryzysowe,
- warsztaty umiejętności psychospołecznych,
- grupy wsparcia,
- wsparcie psychologiczno-terapeutyczne,
- superwizję,
- działania podmiotowe realizowane przez w/w federacje i związki organizacji pozarządowych.

Dotacja może zostać udzielona w wysokości do 90% kosztów całego programu.

Dotacja nie będzie przyznawana na:

- Realizacje ograniczające się do skali i mieszkańców jednej gminy,
- finansowanie świadczeń zdrowotnych, które zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych powinny być finansowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia,
- remonty i inwestycje,
- koszty osobowe (etaty).

Wszelkie materiały edukacyjne i informacyjne przeznaczone do publikacji powinny mieć akceptację Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

* Realizując poszczególne zadania można powierzyć ich wykonanie organizacjom pozarządowym pod warunkiem, że w statucie tej organizacji znajdują się zapisy określające jej zaangażowanie w sprawy związane z rozwiązywaniem problemów alkoholowych, narkomanii i innych uzależnień. Środowiska te stanowią miejsce zdrowego i trzeźwego stylu życia dla uzależnionego i jego rodziny i podejmują działania na rzecz rozwiązywania problemów alkoholowych na poziomie województwa i lokalnym. Zakres współpracy z w/w organizacjami będzie zależał od potrzeb i uwarunkowań, jednak podkreślić należy potrzebę celowości i zasadność znaczącego udziału środowiska społecznego tychże organizacji pozarządowych w działaniach w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, narkomanii i innych uzależnień realizowanych przez samorząd województwa. Organizacje te podejmują działania nakierowane na motywowanie do leczenia odwykowego, np. w postaci prowadzenia punktu konsultacyjnego, działań zaradczych, grup wsparcia, a także nawiązywanie kontaktu z osobami uzależnionymi. Członkowie w/w organizacji mogą osiągać w tym zakresie znaczącą efektywność. Organizacje te mogą odgrywać znaczącą rolę organizując różnego rodzaju oddziaływania rehabilitacyjne po zakończonym leczeniu, kierowane do osób uzależnionych i członków ich rodzin. Mogą to być i są np. warsztaty komunikacji małżeńskiej, treningi asertywności, treningi radzenia sobie ze stresem, złością, grupy wsparcia dla osób współuzależnionych itp. Warunkiem uruchomienia np. programów pomocy psychologicznej i terapeutycznej jest współpraca z osobami odpowiednio do tego przygotowanymi, a rozważając zasadność i możliwość sfinansowania danego programu, ocenia się kwalifikacje osób prowadzących. Warto podkreślić, że oddziaływania pomocowe realizowane np. w klubach i organizacjach abstynenckich nie są terapią. Termin ten określa profesjonalne oddziaływania terapeutyczne związane z udzielaniem świadczeń w specjalistycznych placówkach przez profesjonalistów- osoby z odp. certyfikatami i wykształceniem, co nie oznacza, iż takie placówki nie mogą być powoływane i nie są powoływane przez wyspecjalizowane organizacje pozarządowe.

ZADANIE 4

PROGRAMY WSPARCIA DLA DZIECI I RODZIN Z PROBLEMEM ALKOHOLOWYM I INNYCH UZALEŻNIENI. Projekty dot. wsparcia rodzin, projekty dot. FAS*, nawiązujące do DDA, Al-Anon, Al-Teen.

Zadanie to powinno być realizowane poprzez tworzenie lokalnego systemu pomocy dziecku i rodzinie z problemem uzależnień, tak by podejmowane działania nie były przypadkowe. W planowaniu pomocy należy dążyć do zintegrowania działań różnych instytucji. Dotyczy to przede wszystkim szkoły, poradni psychologiczno-pedagogicznych, ośrodków pomocy społecznej, poradni uzależnień, sądów rodzinnych, policji, punktów interwencji kryzysowej, świetlic socjoterapeutycznych, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych. Często zdarza się że pracownicy tych instytucji podejmują niezależnie od siebie próby interwencji wobec rodziny bądź działają na rzecz tylko jednej osoby z rodziny, nie uwzględniają zaplanowania i realizacji wspólnych działań. **Podjęcie skoordynowanych działań wobec całej rodziny z problemem uzależnień w sposób zdecydowany zwiększa efektywność pomocy.**

Pomoc dzieciom z rodzin z problemem uzależnień winna spełniać następujące założenia:

- Dziecko żyje w systemie rodzinnym i udzielana mu pomoc powinna być zintegrowana z pomocą rodzinie.
- Pomoc dziecku powinna być zaplanowana, opierać się na diagnozie jego potrzeb i problemów.
- Pomoc dziecku powinna być kompleksowa, co oznacza, że będzie obejmować wiele aspektów życia dziecka oraz będzie długoterminowa, czyli trwać do momentu rozwiązania jego problemów.
- Celem pomocy powinno być rozwiązanie problemów dziecka, a nie doraźne zaspokajanie jego potrzeb (np. materialnych).
- Pomoc dziecku powinna być zindywidualizowana.
- Osoby udzielające pomocy powinny mieć odpowiednie kwalifikacje zawodowe oraz kompetencje osobiste.
- Planowanie pomocy powinno przebiegać w zespole i jeśli to możliwe - poddawane superwizji lub konsultacji.

Udzielanie pomocy powinno spełniać standardy adekwatne do rodzaju świadczonych usług (np. warunki lokalowe, liczba uczestników w grupie itp.).

W tworzeniu systemowego wsparcia i terapii dla dzieci z FAS* - Płodowym Zespołem Alkoholowym - oraz dla ich rodziców i opiekunów niezbędne jest dostarczanie wiedzy na temat FAS* psychologom, pedagogom, terapeutom oraz wszystkim, którzy zajmują się pomocą dzieciom z rodzin z problemem alkoholowym. (Nawet troje dzieci na każde 1 000 urodzeń może być dotkniętych płodowym zespołem alkoholowym, a dziesięć razy więcej dzieci ma różne inne zaburzenia rozwojowe wynikające z ekspozycji płodu na działanie alkoholu).

Celem projektów jest zwiększenie dostępności i rozszerzenie oferty profesjonalnej pomocy rodzinom i bliskim osób zagrożonych uzależnieniami i uzależnionych poprzez:

- Wspieranie rozwoju istniejących projektów dla rodzin,
- wspieranie powstawania projektów i działań w miejscach i środowiskach, w których brakuje takiej oferty lub jest ona niewystarczająca w stosunku do potrzeb,
- upowszechnianie i implementacja dobrych wzorców, dobrych praktyk.

Preferowane będą projekty odpowiadające na potrzeby województwa, usystematyzowane, ewaluowane, interakcyjne, prowadzone metodami aktywizującymi - projekty, których celem jest tworzenie systemowego wsparcia i terapii dla dzieci z FAS*, pomoc dzieciom i wspieranie się osób współuzależnionych w trudnościach wynikających z życia z osobą pijącą/biorącą i w zmianie swojego funkcjonowania na bardziej satysfakcjonujące i koncentrujące się na rozwiązaniach wiodących do stopniowego wyjścia ze współuzależnienia - realizowane we współpracy merytorycznej z Pełnomocnikiem Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Ekspertem do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Wspierane będą działania ukierunkowane na:

- Zwiększenie umiejętności członków rodzin w zakresie radzenia sobie z problemem uzależnień w rodzinie,
- działania naprawcze,
- rozwiązanie sytuacji kryzysowych w rodzinie związanych z problemem uzależnień.

Adresaci programu:

- Rodziny i bliscy osób z problemem uzależnień.

Dotacja będzie przyznawana w szczególności na:

- Zajęcia edukacyjno – informacyjne na temat mechanizmów uzależnienia i współuzależnienia,
- działania prowadzone metodami aktywizującymi,
- poradnictwo rodzinne,
- zajęcia edukacyjno – informacyjne i poradnictwo na temat FAS,
- interwencje kryzysowe,
- prowadzenie grup wsparcia dla rodzin,
- warsztaty umiejętności psychospołecznych dla rodzin,
- supervizję i ewaluacje.

Dotacja może zostać udzielona w wysokości do 75% kosztów całego programu (w przypadku wspierania wykonania zadania).

Dotacja nie będzie przyznawana na:

- Realizacje ograniczające się do skali i mieszkańców jednej gminy,
- finansowanie świadczeń zdrowotnych, które zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych powinny być finansowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia,
- lokalne telefony zaufania i poradnie internetowe,
- zakup żywności i działania pomocy społecznej,

Wszelkie materiały edukacyjne i informacyjne przeznaczone do publikacji powinny mieć akceptację Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

Uwagi:

Podejmowanie działań o charakterze edukacyjnym przeznaczonych dla rodziców, których celem jest wspieranie abstynencji dziecka i przygotowanie go do podejmowania świadomych i odpowiedzialnych decyzji związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. Przykładem takich działań są programy mające na celu rozwijanie umiejętności wychowawczych, np.: „Szkoła dla rodziców”, wspieranie rodziców w trudnościach wychowawczych, prowadzenie grup wsparcia, konsultacji specjalistów. Warto również podkreślić, że podstawową rolą ewaluacji i jest rozwój i poprawa jakości prowadzonych działań oraz wzrost kompetencji, umiejętności realizatorów. Ewaluacja nie powinna być traktowana jedynie jako instrument kontroli instytucji nadzorujących. Trzeba ją dostosować do możliwości i potrzeb realizatorów programu. Warto wykorzystywać jakościowe metody zbierania danych (i ograniczać nadmierne, szablonowe ankietowanie uczestników), czyli zbierać informacje i refleksje na temat odbioru działań przez jego realizatorów i odbiorców.

* FAS - Płodowy Zespół Alkoholowy (ang. Fetal Alcohol Syndrom) należy do grupy fizycznych i umysłowych schorzeń wrodzonych. Gdy matka pije alkohol podczas ciąży, dziecko może urodzić się z uszkodzeniami mózgu, układu nerwowego i innych organów wewnętrznych. Rodzaj i głębokość uszkodzeń dzieci zależy od ilości wypijanego alkoholu przez kobietę oraz trymestru. Badania pokazują, iż nie ma bezpiecznej dawki alkoholu, jaką może spożywać kobieta w ciąży bez konsekwencji dla dziecka, które ma się urodzić. Im więcej alkoholu się wypija, tym większe szkody czyni on w organizmie dziecka.

Dzieci, których mamy piły alkohol w trakcie ciąży mają często zmieniony wygląd zewnętrzny - są mniejsze, mają mniejszą głowę i charakterystyczne rysy twarzy (wąska górna warga, spłaszczona rynienka podnosowa, mała żuchwa). Charakteryzują się także nieprawidłową budową kończyn, zdeformowanymi kośćmi i stawami oraz innymi nieprawidłowymi cechami.

Najpoważniejszymi konsekwencjami dla dzieci są zmiany, jakie alkohol powoduje w poszczególnych częściach mózgu oraz układu nerwowego. W związku z tym dzieci z FAS są mniej sprawne społecznie i intelektualnie, a ich zachowanie jest zaburzone. Mimo, iż zazwyczaj sprawiają wrażenie zdrowych, mają kłopoty z uczeniem się pamięcią i koncentracją uwagi. Często są nadpobudliwi, nie rozumieją złożonych poleceń, mają kłopoty z pamięcią i procesami myślowymi, zaburzoną mowę i pamięć. Dzieci z FAS cierpią z powodu zaburzonych zmysłów słuchu, wzroku i czucia.

Dzieci dotknięte FAS wymagają kompleksowej pomocy specjalistycznej w przeciwnym razie wraz z wiekiem ich problemy emocjonalne, szkolne w funkcjonowaniu społecznym stają się coraz bardziej dotkliwe dla nich samych i ich otoczenia. Niezbędne jest także dostosowanie środowiska w którym przebywają dzieci do ich potrzeb, a przede wszystkim odpowiednie podejście wychowawcze i terapeutyczne ze strony rodziców, opiekunów i profesjonalistów. Dzieci poddane odpowiedniej terapii, opiece i edukacji znacznie lepiej funkcjonują w życiu społecznym.

ZADANIE 5

PROGRAMY POSTREHABILITACYJNE, REDUKCJI SZKÓD ORAZ WDRAŻANIA METOD WCZESNEJ DIAGNOZY I KRÓTKICH INTERWENCJI WOBEC NADUŻYWAJĄCYCH ALKOHOLU I INNYCH ŚRODKÓW PSYCHOAKTYWNYCH.

Adresaci programu:

- Osoby uzależnione od środków odurzających,
- osoby po ukończonej terapii i członkowie ich rodzin,
- osoby używające środki psychoaktywne, nie korzystające z oferty interwencyjno-leczniczej,
- osoby ze środowisk zagrożonych uzależnieniami.

Formy pomocy:

- Poradnictwo,
- terapia uliczna,
- diagnostyka,
- konsultacje,
- grupy wsparcia,
- interwencje,
- inne.

Preferowane będą projekty odpowiadające na potrzeby województwa, usystematyzowane, ewaluowane, interakcyjne, prowadzone metodami aktywizującymi - realizowane we współpracy merytorycznej z Pełnomocnikiem Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Ekspertem do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Dotacja będzie przyznawana w szczególności na:

- Działania prowadzone metodami aktywizującymi,
- działania środowiskowe i motywujące,
- działania diagnostyczne i interwencyjne,
- wsparcie postrehabilitacyjne.

Dotacja nie będzie przyznawana na:

- Realizacje ograniczające się do skali i mieszkańców jednej gminy,
- finansowanie świadczeń zdrowotnych, które zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych powinny być finansowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia,
- finansowanie działań opieki społecznej.

Dotacja może zostać udzielona w wysokości do 75% kosztów całego programu (w przypadku wspierania wykonania zadania).

Wszelkie materiały edukacyjne i informacyjne przeznaczone do publikacji powinny mieć akceptację Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

ZADANIE 6

WSPARCIE ZWIĘKSZANIA DOSTĘPNOŚCI POMOCY TERAPEUTYCZNEJ, RESOCJALIZACJI I REINTEGRACJI DLA OSÓB UZALEŻNIONYCH w tym PRZEBYWAJĄCYCH W ZAKŁADACH KARNYCH ORAZ OPUSZCZAJĄCYCH PLACÓWKI PENITENCJARNE.

Celem projektów jest zwiększenie dostępności i rozszerzenie oferty profesjonalnej pomocy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym i nawrotami choroby poprzez:

- Wspieranie powstawania projektów profilaktycznych w miejscach, w których brakuje takiej oferty lub jest ona niewystarczająca w stosunku do potrzeb,
- wspieranie rozwoju istniejących projektów.

Preferowane będą projekty odpowiadające na potrzeby województwa, realizowane w miejscach i środowiskach charakteryzujących się wysokim zagrożeniem alkoholizmem i innymi uzależnieniami lub/i niewystarczającą ofertą pomocową, usystematyzowane, ewaluowane, interakcyjne, prowadzone metodami aktywizującymi - realizowane

we współpracy merytorycznej z Pełnomocnikiem Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Ekspertem do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Wspierane będą działania ukierunkowane na:

- Zwiększenie umiejętności funkcjonowania w rolach społecznych,
- rozwiązanie sytuacji kryzysowych powstałych po odzyskaniu trzeźwości,
- usuwanie deficytów związanych z okresem problemowego picia alkoholu i/lub używania innych środków psychoaktywnych.

Adresaci programu:

- Neofici po ukończeniu terapii, której celem jest abstynencja,
- osoby opuszczające placówki penitencjarne.

Dotacja będzie przyznawana w szczególności na:

- Działania prowadzone metodami aktywizującymi,
- warsztaty rozwoju osobistego,
- warsztaty zapobiegania nawrotom,
- poradnictwo rodzinne,
- interwencje kryzysowe,
- grupy wsparcia dla neofitów,
- warsztaty umiejętności psychospołecznych,
- konsultacje prawne,
- nadzór nad procesem readaptacji w hostelu lub mieszkaniu chronionym,
- superwizję.

Dotacja nie będzie przyznawana na:

- Realizacje ograniczające się do skali i mieszkańców jednej gminy,
- finansowanie świadczeń zdrowotnych, które zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych powinny być finansowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia,
- lokalne telefony zaufania i poradnie internetowe,
- finansowanie pomocy społecznej,
- zakupy żywności i leków.

W przypadku, gdy uczestnictwo w programie wymaga pobytu w hostelu lub mieszkaniu readaptacyjnym, istnieje możliwość dofinansowania związanych z tym kosztów. W przypadku wspierania powierzonego zadania dotacja może zostać udzielona w wysokości do 75% kosztów całego programu.

Wszelkie materiały edukacyjne i informacyjne przeznaczone do publikacji powinny mieć akceptację Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

ZADANIE 7

EDUKACJA PUBLICZNA - PUBLIKACJE O CHARAKTERZE INFORMACYJNO-EDUKACYJNYM. WSPIERANIE ORGANIZACJI I PRZEPROWADZENIA TEMATYCZNYCH: KONCERTÓW, WYSTAW, FESTYNÓW, KONKURSÓW, FESTIWALI, PRZEGLĄDÓW, IMPREZ, /.../ ŚCIŚLE ZWIĄZANYCH MERYTORYCZNIE Z ROZWIĄZYWANIEM PROBLEMÓW AKOHOŁOWYCH I INNYCH UZALEŻNIEŃ W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM*

Celem działań w tym obszarze jest podniesienie poziomu wiedzy społeczeństwa i promowanie odp. postaw społecznych za pośrednictwem publikacji w zakresie: substancji psychoaktywnych, problemów i skutków związanych z używaniem środków psychoaktywnych, ograniczania szkód zdrowotnych i społecznych, możliwości zapobiegania zjawisku alkoholizmu, narkomanii, a także promocji zdrowego stylu życia.

Preferowane będą projekty odpowiadające na potrzeby województwa, realizowane w ścisłej współpracy merytorycznej z Pełnomocnikiem Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego

ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Ekspertem do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Adresaci:

- Populacja ogólna.

Dotacja będzie przyznawana w szczególności na:

- Organizację działań edukacji publicznej,
- happeningi, spektakle, koncerty, „sztukę uliczną” zawierającą przedmiotowe elementy profilaktyczne,
- publikacje w formie niekomercyjnych billboardów, „murali” itp.,
- niekomercyjnych filmów, spotów, produkcji telewizyjnych,
- niekomercyjnych spotów i innych produkcji radiowych.

Dotacja nie będzie przyznawana na:

- Przedsięwzięcia o charakterze komercyjnym,
- przedsięwzięcia o charakterze autoprezentacji oferenta,
- przedsięwzięcia o zasięgu lokalnym.

W przypadku wspierania wykonywania zadania dotacja może zostać udzielona w wysokości do 75% planowanych kosztów programu. Wnioskowanie o dotację powyżej 75% kosztów programu wymaga szczegółowego uzasadnienia.

Wszelkie materiały przeznaczone do publikacji powinny mieć akceptację Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

Dodatkowe wymagania:

W przypadku prac będących tłumaczeniami z języków obcych dodatkowo należy dołączyć informację o posiadanej licencji uprawniającej do publikowania w Polsce.

Jeżeli w ramach dotowanych zadań opracowywane są nowe technologie informacyjne, publikacyjne, artystyczne, terapeutyczne, profilaktyczne, edukacyjne, diagnostyczne, w umowach zastrzega się, że autorzy przekazują publicznemu zleceniodawcy prawo do bezpłatnego upowszechniania i korzystania z tych technologii i opracowań.

Uwaga!:

* Pożądana jest oferta organizacji i przeprowadzenia Młodzieżowego Wojewódzkiego Przeglądu Spektakli Profilaktycznych. Udział w nim opiera się na aktywnej współpracy z młodymi ludźmi, którzy są zaangażowani w pracę nad tworzeniem scenariusza oraz opracowaniem scenografii. Możliwość opowiedzenia o problemach swoich rówieśników, możliwość wyrażenia swoich emocji, uczenia się umiejętności aktorskich czy reżyserskich może okazać się dla młodych ludzi dobrym programem profilaktycznym. Jednocześnie prezentują: spektakl wśród swoich rówieśników mogą w pozytywny sposób oddziaływać na swoje środowisko - nie tylko poprzez prezentacje spektaklu, ale również swoją postawę zaangażowanie i pasję. Połączenie formy teatralnej oraz przekazu profilaktycznego (a więc z budowaniem pozytywnych wzorców związanych z abstynencją i niepodejmowaniem zachowań ryzykownych) wymaga od animatora - opiekuna takich działań - przynajmniej podstawowych wiadomości z zakresu profilaktyki uzależnień. Spektakl ma być nie tylko przeżyciem emocjonalnym, ale ma za zadanie stawiać przed widzami ważne pytania i skłaniać go do przemyślenia swoich zachowań i decyzji.

Kilka ważnych wskazówek przy realizacji spektakli profilaktycznych, koncertów, happeningów, /.../:

Ważne jest, aby mówiąc o problemach wynikających z używania substancji psychoaktywnych nie utwierdzać widza w jego błędnych przekonaniach normatywnych, np. poprzez:

- *Błąd: pokazywanie powszechności jakiegoś zjawiska (palenia, picia czy zażywania narkotyków) poprzez stwarzanie iluzji iż całe środowisko (klasa, grupa) to robi; nie należy też przesadzać z dosłownością w pokazywaniu tych zachowań na scenie (ważne w szczególności, gdy odbiorcami są młodsze grupy wiekowe);*

- *Błąd: przedstawianie abstynencji jako czegoś mało atrakcyjnego, dziwnego - konfrontując ze sobą na scenie obraz dwóch grup, powinniśmy zadbać, aby grupy te były przedstawione w sposób jak najbardziej naturalny bez wpadania w schematyczne myślenie (dobry-zły, kujon-lobuz itp.), uproszczenia takie sprawdzają się w bajkach, lecz w przedstawieniach odnoszących się do rzeczywistości, w której porusza się młodzież odczytywane są one wprost.*
- *Nie należy ograniczać przekazu do pokazania obszaru szkód związanych z uzależnieniem i śmiercią - są to wprawdzie możliwe negatywne konsekwencje, jednak nie należy pomijać olbrzymiego obszaru tzw. strat bieżących, które mogą pojawić się już nawet przy pierwszej próbie podjęcia jakiegoś zachowania ryzykownego. Warto zwracać uwagę na wartości, realizację celów i marzeń itp. a więc tego, co może mieć wpływ na decyzje i wybory (samo straszenie nie jest skuteczną strategią profilaktyczną!)*

W przypadku sytuacji problemowej warto pokazać sposób jej rozwiązania np. pomoc osobie, która podejmuje jakieś zachowanie ryzykowne - brak takich bliskich osób, pomocy, brak pomysłu na rozwiązanie sytuacji trudnej szczególnie wyraźny w spektaklach przygotowanych przez grupy ze szkół gimnazjalnych i szkół średnich (może powodować odrzucenie - to nie mój problem, to patologia, nie da się im pomóc) Pokazanie sposobu rozwiązania sytuacji daje również nadzieje dla tych, którzy znają osoby nadużywające środków psychoaktywnych i niesie jasny przekaz, że pomoc jest możliwa. Warto pokazywać przyjaciół czy inne przykłady pozytywnych dorosłych, którzy angażują się w pomoc i dają wsparcie.

ZADANIE 8

PROWADZENIE ZAJĘĆ MOTYWACYJNO-KOREKCYJNYCH DLA MIESZKAŃCÓW DOMÓW POMOCY SPOŁECZNEJ (DPS) W ZAKRESIE ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW UZALEŻNIENI.

Znaczna część mieszkańców Domów Pomocy Społecznej spożywa alkohol szkodliwie lub jest od niego uzależniona. Stwarza to poważne problemy dla innych mieszkańców DPS oraz dla personelu tych placówek. Osoby zatrudnione w DPS-ach nie posiadają wiedzy ani umiejętności w zakresie rozpoznawania problemów alkoholowych swoich podopiecznych i prowadzenia krótkich interwencji motywacyjnych do zmiany zachowań związanych ze spożywaniem alkoholu. Dlatego Pełnomocnik Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS rekomenduje dofinansowanie działań zaradczych i szkoleń pracowników domów pomocy społecznej z zakresu zagadnień związanych z rozpoznawaniem problemów alkoholowych i innych uzależnień, motywowaniem osób spożywających alkohol szkodliwie do ograniczenia picia, motywowaniem osób uzależnionych do podejmowania leczenia odwykowego, wspierania abstynencji osób, które ukończyły terapię w placówkach leczenia uzależnień i powróciły do swoich placówek.

Preferowane będą projekty usystematyzowane, ewaluowane, interakcyjne, prowadzone metodami aktywizującymi - realizowane we współpracy merytorycznej z Pełnomocnikiem Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Ekspertem do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Adresaci programu:

- Mieszkańcy Domów Pomocy Społecznej - osoby uzależnione od alkoholu i środków odurzających, spożywające alkohol szkodliwie nie korzystające z oferty leczniczej,
- osoby ze środowisk zagrożonych uzależnieniami.

Formy pomocy:

- Terapia,
- konsultacje,
- interwencje,
- inne.

Dotacja będzie przyznawana w szczególności na:

- Działania prowadzone metodami aktywizującymi,
- działania środowiskowe o charakterze informacyjno-edukacyjnym i motywującym oraz terapeutyczne realizowane we współpracy ze specjalistami leczenia i terapii uzależnień,
- programy interwencyjne,
- szkolenie personelu DPS przez certyfikowanych specjalistów.

Dotacja nie będzie przyznawana na:

- Realizacje ograniczające się do skali i mieszkańców jednej gminy,

- finansowanie świadczeń zdrowotnych, które zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych powinny być finansowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia,
- finansowanie działań opieki społecznej.

Dotacja może zostać udzielona w wysokości do 75% kosztów całego programu (w przypadku wspierania wykonania zadania).

Wszelkie materiały przeznaczone do publikacji powinny mieć akceptację Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

ZADANIE 9 INTERWENCJA I PORADNICTWO DLA MŁODZIEŻY UŻYWAJĄCEJ SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH. *

Obserwacja praktyki terapeutycznej wskazuje na rosnące zapotrzebowanie na **ofertę terapii dla młodzieży używającej substancji psychoaktywnych.**

Programy terapii dla młodzieży nie mogą opierać się na tych samych założeniach, co programy terapii dla osób dorosłych. Młodzież wymaga innego podejścia, uwzględnienia w programie specyfiki wieku rozwojowego, większej intensywności zajęć terapeutycznych, konstruktywnego zagospodarowania wolnego czasu, uczestniczenia w grupie rówieśniczej. Integralną część programu powinny stanowić również zajęcia edukacyjno-terapeutyczne dla rodziców/opiekunów.

Adresaci programu:

- Młode osoby zagrożone uzależnieniem, eksperymentujące ze środkami uzależniającymi, jeszcze niewymagające leczenia, w tym: dzieci ulicy, dzieci i młodzież zagrożone przestępczością i demoralizacją,
- młode osoby zgłaszające się do programu profilaktyczno-interwencyjnego i członkowie ich rodzin,
- młode osoby ze zdiagnozowanym uzależnieniem.

Preferowane będą projekty odpowiadające na potrzeby województwa, usystematyzowane, ewaluowane, interakcyjne, prowadzone metodami aktywizującymi - realizowane we współpracy merytorycznej z Pełnomocnikiem Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Ekspertem do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Dotacja będzie przyznawana w szczególności na:

- Działania prowadzone metodami aktywizującymi,
- zajęcia edukacyjno – informacyjne, mechanizmów uzależnienia,
- poradnictwo dotyczące zgłaszanego problemu oraz ewentualnego skierowania do specjalistycznej placówki profilaktycznej lub leczniczo-rehabilitacyjnej,
- interwencje kryzysowe,
- warsztaty umiejętności psychospołecznych,
- grupy wsparcia,
- indywidualne wsparcie psychologiczno-terapeutyczne,
- superwizję.

Dotacja nie będzie przyznawana na:

- Realizacje ograniczające się do skali i mieszkańców jednej gminy,
- finansowanie świadczeń zdrowotnych, które zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych powinny być finansowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia,
- finansowanie zajęć szkolnictwa i oświaty.

Dotacja może zostać udzielona w wysokości do 75% kosztów całego programu (w przypadku wspierania wykonania zadania).

Wszelkie materiały przeznaczone do publikacji powinny mieć akceptację Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

* Przy wdrażaniu programów dla młodzieży należy oddzielić dwa obszary działań: Pracę terapeutyczną po zdiagnozowaniu uzależnienia i działania korekcyjno-wychowawcze, skierowane do osób eksperymentujących z różnymi środkami psychoaktywnymi. Jeżeli chodzi o typowe programy leczniczo-terapeutyczne dla młodych ludzi uzależnionych od alkoholu i innych środków psychoaktywnych, winny one być realizowane na podstawie skierowań w placówkach leczenia odwykowego. Działania interwencyjno-korekcyjne mogą zaś być realizowane również w organizacjach pozarządowych i placówkach przez przeszkolonych realizatorów, przy wykorzystaniu ewaluowanych programów autorskich lub np. procedury „Interwencji profilaktycznej” opracowanej przez zespół Pracowni Profilaktyki Młodzieżowej „PRO-M” Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie lub program „Korekta” (przeznaczony dla młodzieży pełnoletniej, w uzasadnionych przypadkach wykorzystywany do pracy w starszych klasach szkół ponadgimnazjalnych). Przykładem pozaszkolnego programu interwencyjno-profilaktycznego jest „TUKAN - Trening zachowań związanych z alkoholem i narkotykami”, opracowany przez Stowarzyszenie Wspierania Rozwoju Dzieci i Młodzieży z Łodzi.)

ZADANIE 10

KONKURS NA NAJLEPSZY SZKOLNY PROGRAM PROFILAKTYKI.

Zadanie koordynowane przez Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Ocena składanych programów nastąpi we współpracy merytorycznej i współdziałaniu z Kuratorium Oświaty.

Oceniane będą, składane przez oferentów, czyli szkoły – obowiązujące szkolne programy profilaktyczne.

Adresaci:

- Szkoły województwa kujawsko-pomorskiego,
- populacja ogólna.

Dotacja będzie przyznawana w formie nagrody na:

- Realizację wybranego szkolnego programu profilaktycznego prowadzoną metodami aktywizującymi.

I nagroda - Wsparcie ze środków Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Uzależnień realizacji szkolnego programu profilaktyki w wysokości 10.000 zł.

II nagroda - Wsparcie ze środków Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Uzależnień realizacji szkolnego programu profilaktyki w wysokości do 7.000 zł.

III nagroda - Wsparcie ze środków Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Uzależnień realizacji szkolnego programu profilaktyki w wysokości do 5.000 zł.

Wyróżnienie - Wsparcie ze środków Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Uzależnień realizacji wyróżnionego szkolnego programu profilaktyki w wysokości do 3.000 zł.

Uzasadnienie:

Znaczącym wsparciem dla realizacji działań profilaktycznych na terenie szkół miało się stać wprowadzenie obowiązku uchwalania przez radę pedagogiczną Szkolnego Programu Profilaktyki, spójnego z programem wychowawczym szkoły, zaopiniowanego przez rodziców i samorząd uczniowski. Kwestię tę reguluje rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 stycznia 2002 roku w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 10, póź. 96). Praktyka jednak pokazuje, iż przepis ten „sformalizował” działania profilaktyczne często ograniczając je jedynie do dokumentu, który można pokazać w przypadku kontroli nadzoru pedagogicznego. Profilaktyka nadal zostaje domeną „wyspecjalizowanego” lub „oddelegowanego” do tej roli nauczyciela lub wąskiej grupy grona pedagogicznego na terenie szkoły albo zaproszonego specjalisty. Niekorzystnym zjawiskiem się jest też wycofanie wsparcia

finansowego na realizację zadań wynikających ze Szkolnego Programu Profilaktyki. Często można spotkać się ze stwierdzeniem, iż skoro szkoła ma obowiązek zajmować się profilaktyką i jest to jej zadanie, to musi sobie we własnym zakresie zapewnić środki finansowe. Rzeczywistość jednak jest taka, iż bez zewnętrznego motywacyjnego wsparcia finansowego, realizacja pracy profilaktycznej z młodzieżą może być i jest bardzo trudna.

Opracowanie i realizacja szkolnego programu profilaktyki wymaga systematycznego i planowego wykorzystania różnorodnych form oddziaływań (np. zajęcia profilaktyczne realizowane w klasach, gazetki szkolne, audycje w szkolnym radiowęźle, imprezy profilaktyczne, happeningi itp.) przy zaangażowaniu jak największej części kadry pedagogicznej oraz wykorzystaniu aktywności i pomysłów młodzieży. Szkoły dysponują też zwykle dobrym zapleczem organizacyjno-technicznym i mogą stać się miejscem na realizację zajęć pozalekcyjnych, kółek zainteresowań i zajęć sportowych. Stwarzanie alternatywnych, ciekawych możliwości spędzania wolnego czasu jest również częścią szkolnego programu profilaktyki i uzupełnieniem zajęć profilaktyczno-edukacyjnych. Oprócz profilaktyki pierwszorzędowej szkoła jest też miejscem, w którym można zdiagnozować zachowania problemowe i podjąć interwencję czy skierować do miejsc zajmujących się udzielaniem profesjonalnej pomocy psychologicznej. W 2004 roku został przyjęty przez Radę Ministrów Krajowy Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży. Jednym z modułów Programu są Procedury postępowania nauczycieli i metody współpracy szkół z policją w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży przestępczością i demoralizacją w tym w szczególności alkoholizmem, narkomanią, prostytutką, który określa działania szkoły w sytuacjach, gdy zachowania ucznia mają znamiona przestępstwa. Procedury te są upowszechnione na stronach internetowych MEN. Kuratorzy zostali zobowiązani do upowszechniania ich w szkołach w formie publikacji. Kolejnym ważnym dokumentem dla szkół jest rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 31 stycznia 2003 roku w sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem (Dz. U. Nr 26, póź. 226), które obliguje szkoły do systematycznego prowadzenia edukacji prozdrowotnej, promocji zdrowia i zdrowego stylu życia oraz wypracowania procedur postępowania w sytuacji szczególnych zagrożeń związanych ze środkami odurzającymi i substancjami psychoaktywnymi, z uwzględnieniem zadań osób podejmujących interwencję. Aby szkoły sprostały wyzwaniom, jakie stawiają przed nimi zapisy zawarte w rozporządzeniach, konieczne jest podnoszenie kompetencji nauczycieli w zakresie pracy profilaktycznej z dziećmi i młodzieżą. Oprócz szkoleń z zakresu profilaktyki pierwszorzędowej, dla środowiska nauczycieli ważne są również szkolenia z zakresu pracy profilaktyczno-interwencyjnej.

Grono pedagogiczne powinno korzystać w tworzeniu i realizacji szkolnego programu profilaktyki i promocji zdrowia również z konsultacji oraz wsparcia profesjonalistów zajmujących się profilaktyką problemową. Mogą być oni szczególnie pomocni w sytuacjach wymagających podjęcia działań interwencyjnych wobec grup ryzyka.

Wszelkie materiały przeznaczone do publikacji powinny mieć akceptację Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

ZADANIE 11

PROGRAMY W MIEJSCU PRACY. DZIAŁALNOŚĆ NA RZECZ PRZECIWDZIAŁANIA NIETRZEŻWOŚCI KIEROWCÓW I BEZPIECZEŃSTWA W MIEJSCACH PUBLICZNYCH.

1. Celem zadania jest profilaktyka używania środków psychoaktywnych w miejscu pracy poprzez:

- Zwrócenie uwagi pracodawców na ryzyko związane z piciem alkoholu i używaniem innych środków psychoaktywnych /paleniem tytoniu w miejscu pracy,
- upowszechnienie wiedzy na temat regulacji prawnych związanych z konsumpcją alkoholu, nietrzeźwością a także paleniem tytoniu w miejscu pracy,
- promocję zdrowia psychicznego i środowiska pracy wolnego od uzależnień,
- opracowanie i wdrażanie procedur reagowania na problem nietrzeźwości oraz nieuprawnionego palenia tytoniu w miejscu pracy.

Preferowane będą projekty odpowiadające na potrzeby województwa, interakcyjne, prowadzone metodami aktywizującymi - realizowane we współpracy merytorycznej z Pełnomocnikiem Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania

Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Ekspertem do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Adresaci programu:

- Przedstawiciele kadry zarządzającej personelem oraz odpowiedzialnej za bezpieczeństwo i higienę pracy.

Dotacja będzie przyznawana w szczególności na:

- Działania prowadzone metodami aktywizującymi,
- działania informacyjno-edukacyjne,
- warsztaty,
- ewaluację.

Dotacja nie będzie przyznawana na:

- Realizacje ograniczające się do skali i mieszkańców jednej gminy,
- finansowanie świadczeń zdrowotnych, które zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych powinny być finansowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia.

Dotacja może zostać udzielona w wysokości do 75% kosztów całego programu (w przypadku wspierania wykonania zadania).

Wszelkie materiały edukacyjne i informacyjne przeznaczone do publikacji powinny mieć akceptację Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

2. Celem zadania jest działalność na rzecz przeciwdziałania nietrzeźwości kierowców i bezpieczeństwa w miejscach publicznych.

W 2006 roku policja zatrzymała w Polsce ponad 200 tys. nietrzeźwych kierowców. Działania na rzecz przeciwdziałania nietrzeźwości kierowców można podzielić na trzy grupy: działania edukacyjne, działania interwencyjno-sprawdzające i działania resocjalizacyjne wobec kierowców zatrzymanych za jazdę w stanie nietrzeźwości.

Adresaci programu:

- Kierowcy.

Dotacja będzie przyznawana w szczególności na:

- Działania prowadzone metodami aktywizującymi,
- działania informacyjno-edukacyjne,
- warsztaty,
- ewaluację.

Dotacja nie będzie przyznawana na:

- Realizacje ograniczające się do skali i mieszkańców jednej gminy,
- finansowanie świadczeń zdrowotnych, które zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych powinny być finansowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia,
- finansowanie ośrodków szkolenia kierowców i szkół jazdy.

Dotacja może zostać udzielona w wysokości do 75% kosztów całego programu (w przypadku wspierania wykonania zadania).

Preferowane będą projekty odpowiadające na potrzeby województwa, interaktywne, ewaluowane, prowadzone metodami aktywizującymi - realizowane we współpracy merytorycznej z Pełnomocnikiem Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Ekspertem do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

Rekomenduje się podejmowanie następujących działań na rzecz przeciwdziałania nietrzeźwości kierowców oraz bezpieczeństwa w miejscach publicznych:

1. Współpraca z ośrodkami szkolenia kierowców w zakresie włączenia do programów szkolenia kandydatów na kierowców problematyki alkoholowej. Zajęcia dla kandydatów na kierowców powinny mieć charakter profilaktyczno-edukacyjny w zakresie problematyki nietrzeźwości na drogach oraz autodiagnostyczny w obszarze własnego stylu picia alkoholu.

Cele:

- Wyeliminowanie przypadków prowadzenia pojazdów pod wpływem alkoholu przez uczestników kursu;
  - dostarczenie wiedzy na temat wpływu alkoholu na organizm człowieka w kontekście prowadzenia pojazdu mechanicznego;
  - dostarczenie wiedzy na temat przepisów prawnych z obszaru nietrzeźwości na drogach;
  - dostarczenie wiedzy na temat danych statystycznych dotyczących wypadków spowodowanych nietrzeźwością uczestników ruchu drogowego;
  - nabycie przez uczestników umiejętności przeliczania spożytego alkoholu na promile alkoholu we krwi;
  - autodiagnoza w zakresie własnego stylu picia alkoholu.
2. Wprowadzenie (organizacja i finansowanie) pilotażowego programu korekcyjnego dla kierowców zatrzymanych za jazdę w stanie nietrzeźwości. Nawiązanie w tym celu współpracy z sądami rejonowymi, wydziałami karnymi i zaproponowanie, jako środka oddziaływań na skazanych kierowców, udziału w programie korekcyjno-edukacyjnym, mającym na celu powstrzymanie kierowcy przed ponownym prowadzeniem pojazdów pod wpływem alkoholu. Koncepcja tego typu programu oraz technologia wprowadzania programu, są dostępne w PARPA.
3. Organizacja specjalistycznych szkoleń z zakresu problematyki alkoholowej dla kierowców zawodowych (np. autobusowe zakłady miejskie) oraz wprowadzenia profilaktycznych programów pracowniczych w zakładach komunikacji publicznej. Zakłady pracy, w których pracują kierowcy, mogą się stać miejscem prowadzenia działań profilaktycznych. Prowadzenie edukacji z wykorzystaniem materiałów edukacyjnych, w tym np. licznika trzeźwości czy broszur „Alkohol i kierowca”, „Alkohol a kierowca”.

Wszelkie materiały przeznaczone do publikacji powinny mieć akceptację Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

ZADANIE 12

WSPIERANIE INNYCH INICJATYW O SZCZEGÓLNYM, UDOKUMENTOWANYM ZNACZENIU DLA ZMNIEJSZANIA ZJAWISKA UZALEŻNIEŃ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO.

Preferowane będą projekty odpowiadające na potrzeby województwa, interaktywne, ewaluowane, prowadzone metodami aktywizującymi - realizowane we współpracy merytorycznej z Pełnomocnikiem Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Ekspertem do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Dotacja nie będzie przyznawana na:

- Realizacje ograniczające się do skali gminy lub powiatu,
- finansowanie świadczeń zdrowotnych, które zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych powinny być finansowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia,
- finansowanie pomocy społecznej,
- inwestycje i remonty,
- koszty osobowe (etaty).

Wszelkie materiały przeznaczone do publikacji powinny mieć akceptację Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

-/-

UWAGA:

Oferent zgłaszający zadania do realizacji winien określić do jakiego rodzaju zadania zgłasza swoją ofertę!

TARYFIKATOR

(opracowano na podstawie: rekomendacje/taryfikator PARPA/KBdsPN/2008)

W celu ujednoczenia nazewnictwa stosowanego w ofertach - wnioskach o udzielenie dotacji oraz ujednoczenia systemu wynagradzania podajemy wynagrodzenie godzinowe (brutto) dla realizatorów poszczególnych zadań oraz definicje stosowanych pojęć.

Grupa zapobiegania nawrotom – metoda oddziaływania mająca na celu wypracowanie strategii, technik oraz umiejętności, dzięki którym osoba uzależniona jest w stanie zachować trwałą abstynencję. Liczba uczestników 8 – 12 osób. Osoba prowadząca winna posiadać specjalistyczne przygotowanie. Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 50 zł/ godz.**

Grupa wsparcia – metoda oddziaływania mająca na celu wspomaganie w trudnych sytuacjach oraz uczenie potrzebnych umiejętności życiowych, skierowana do osób zagrożonych uzależnieniem lub uzależnionych oraz ich rodzin. Liczba uczestników 8 – 12 osób. Osoba prowadząca winna posiadać specjalistyczne przygotowanie. Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 50 zł / godz.**

Poradnictwo rodzinne – obejmować może zebranie wywiadu od klienta i rodziny, ocenę stanu psychicznego, udzielenie wsparcia, skierowanie na konsultacje specjalistyczne lub może mieć charakter informacyjno-motywacyjny.

Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 40 zł. / godz.**

Zajęcia edukacyjne, informacyjne – zorganizowana forma przekazu wiedzy słuchaczom prowadzona w ramach edukacji ogólnej, programu terapeutycznego (mikroedukacja) lub profilaktycznego. Od prowadzących zajęcia oczekuje się przedłożenia konspektu zajęć.

Wynagrodzenia dla realizatorów: **do 40 zł /godz.**

Zajęcia profilaktyczne i edukacyjno-rozwojowe dla dzieci, młodzieży, rodzin oraz nieprofesjonalistów prowadzone na podstawie przygotowanego konspektu, który winien być załączony do sprawozdania z realizacji zadania - wynagrodzenie **do 50 zł/godz.;**

- zajęcia profilaktyczne dla młodzieży - wynagrodzenie **do 50 zł/godz.;**

- zajęcia opiekuńczo-wychowawcze dla dzieci z rodzin z problemem uzależnień - wynagrodzenie **do 30 zł/godz.;**

- zajęcia socjoterapeutyczne - wynagrodzenie **do 50 zł/godz.;**

- systematyczne dyżury interwencyjno-wspierające - wynagrodzenie **do 40 zł/godz.**

Prowadzenie tego rodzaju zajęć wymaga podania liczby godzin, ilości i liczebności grup słuchaczy, stawek, a także kwalifikacji osób prowadzących, stawki maksymalne dotyczą osób z wykształceniem wyższym i specjalistycznymi kwalifikacjami.

W przypadku programów socjoterapeutycznych uzasadnione jest finansowanie superwizji lub konsultacji dla zespołu. Stawki za tego typu zajęcia mogą być ustalane w granicach **do 100 zł/godz.** Te superwizje/konsultacje mogą prowadzić osoby z wyższym wykształceniem o specjalistycznych kwalifikacjach.

Programy terapeutyczne oraz pomoc rehabilitacyjna dla osób uzależnionych i członków ich rodzin (w tym DDA) godzina psychoterapii indywidualnej w ramach ww. programu terapeutycznego - wynagrodzenie **do 75 zł/godz.,** godzina psychoterapii grupowej w ramach ww. programu terapeutycznego - wynagrodzenie **do 80 zł/godz.,** mikroedukacja dla pacjentów w programach terapeutycznych - wynagrodzenie **do 40 zł/godz.;** superwizja indywidualna lub grupowa specjalistów psychoterapii uzależnień i instruktorów terapii uzależnień - wynagrodzenie **do 100 zł/godz.** Psychoterapie i superwizje mogą prowadzić osoby z wyższym wykształceniem o potwierdzonych specjalistycznych kwalifikacjach. Stawki dotyczą osób z wykształceniem wyższym i specjalistycznymi kwalifikacjami.

Działania interwencyjno-wspierające dla członków rodzin, w których występują problemy alkoholowe: systematyczne dyżury interwencyjno-wspierające - wynagrodzenie **do 40 zł/godz.,** zajęcia edukacyjno-korekcyjne dla sprawców przemocy - wynagrodzenie **do 40 zł/godz.,** konsultacje specjalistów (certyfikowany specjalista terapii, prawnik, lekarz,

psycholog kliniczny) - wynagrodzenie **do 50 zł/godz.**, zajęcia terapeutyczne dla ofiar przemocy domowej **do 40 zł/godz.** Przyjmuje się zasadę, że przy zajęciach prowadzonych w małych grupach finansuje się zatrudnienie tylko jednej osoby prowadzącej (jeżeli grupa nie przekracza 10-15 osób). Wyjątek mogą stanowić specjalistyczne zajęcia dla dzieci z rodzin alkoholowych/narkotykowych oraz specjalistyczna psychoterapia DDA. Wymagane jest, aby osoby realizujące zadania terapeutyczne posiadały doświadczenie merytoryczne w pracy w placówkach profesjonalnych.

Warsztaty umiejętności psychospołecznych (trening interpersonalny, asertywności, grupy rozwoju osobistego, grupy psychoedukacyjne) – metoda oddziaływania psychologicznego służąca kształtowaniu określonych umiejętności psychologicznych i rozwojowi osobistemu. Mogą być elementem programów terapeutycznych i szkoleniowych. Liczba uczestników 10 – 15 osób w grupie.

Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 60 zł. / godz.**

Interwencja kryzysowa - profesjonalne działania podejmowane w sytuacji ostrego kryzysu zawierające następujące elementy: zapewnienie bezpieczeństwa i wsparcia klientowi, ocenę stanu klienta i rozmiaru kryzysu, zdefiniowanie problemu, przegląd i analizę możliwości poradzenia sobie z kryzysem, sformułowanie planu rozwiązania sytuacji kryzysowej i zawarcie kontraktu. Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 50 zł./ godz.**

Interwencje socjalne – działania ukierunkowane na sformułowanie diagnozy środowiskowej klienta; interwencje, których celem jest pomoc w znalezieniu pracy, uregulowaniu sytuacji życiowej, pomoc w dotarciu do specjalistycznych placówek profilaktycznych lub leczniczych.

Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 30 zł. / godz.**

Działania środowiskowe - działania prowadzone w środowisku osób zagrożonych uzależnieniem, używających narkotyków eksperymentalnie, polegające m.in. na przekazywaniu informacji o zagrożeniach związanych z narkotykami, o formach i miejscach pomocy. Działania informacyjno - edukacyjne powinny być prowadzone w miejscach przebywania tych osób np. w dyskotekach, klubach, na podwórkach itp.

Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 35 zł. / godz.**

Pomoc prawna, konsultacje prawne – poradnictwo terapeutów zakresie problematyki prawnej dla osób uczestniczących w programach profilaktyki narkomanii.

Wynagrodzenie realizatorów: **do 60 zł. / godz.**

Koordynacja – działania mające na celu efektywne zarządzanie programem, nadzór nad jakością realizacji oraz przebiegiem monitorowania terapeutów ewaluacji programu wynagrodzenie dla realizatorów: **do 50 zł / godz.**

Zajęcia, w których uczestniczą rodzice wraz z dziećmi – działania rozwojowe, psychoedukacyjne oraz wszelkie formy aktywności mające na celu wzmocnienie więzi między dzieckiem a rodzicem w kontekście uzależnienia. Osoba prowadząca powinna posiadać specjalistyczne przygotowanie. Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 60 zł/ godz.**

Superwizja terapeutów uzależnień oraz realizowanego programu terapeutycznego (rehabilitacyjnego) – to specyficzna metoda szkolenia ukierunkowana na udoskonalenie pracy terapeuty. Superwizja może obejmować także realizowany program terapeutyczny pod kątem adekwatności stosowanych metod do planowanych celów, adresatów programu itp. Superwizję mogą prowadzić osoby/eksperti o specjalistycznych kwalifikacjach potwierdzonych np. przez Polskie Towarzystwo Psychologiczne lub rekomendowani przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii lub PARPA.

Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 120 zł / godz.**

Wykład - jest zorganizowaną formą przekazu wiedzy słuchaczom, stanowi odrębną formę przekazu wiedzy słuchaczom w ramach prowadzonych specjalistycznych szkoleń, adresowanych do przedstawicieli wybranych profesji lub edukacji ogólnej. Aby daną formę zakwalifikować jako wykład, grupa powinna składać się, z co najmniej 20 osób. Od prowadzących oczekuje się przedłożenia konspektu wykładu zawierającego szkic podstawowych tez, które są przedstawiane słuchaczom i załączenia go do sprawozdania z realizacji zadania. Nie zaliczamy do wykładów zajęć opartych przede wszystkim na opowiadaniu swojej historii życia, doświadczeń osobistych itp. Wykładu nie może również stanowić przekazywanie informacji i wiedzy osobom uzależnionym w czasie terapii lub członkom rodzin, bardziej odpowiednim terminem jest tu

psychoedukacja. Wykład w powyższym rozumieniu mogą prowadzić osoby z wyższym wykształceniem posiadające wysokie kwalifikacje specjalistyczne.

Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 150 zł /godz.**

Wykłady dydaktyczne w programie szkoleniowym dla przedstawicieli wybranych profesji: Wykład dydaktyczny powinien opierać się na konspekcie, który winien być załączony do sprawozdania z realizacji zadania. W przypadku stosowania stawek powyżej 250 zł limit godzin wykładów ekspertów w ciągu jednego dnia nie powinien przekraczać 4-5 godzin. Wykład w powyższym rozumieniu mogą prowadzić osoby z wyższym wykształceniem posiadające eksperckie kwalifikacje zawodowe. Wynagrodzenie dla wykładowców: **do 150 ÷ 500 zł /godz.**

Seminaria i warsztaty szkoleniowe dla profesjonalistów, należy podać liczbę godzin, stawki, ilości liczebność grup oraz kwalifikacje prowadzących, seminaria i warsztaty powinny być prowadzone na podstawie konspektu lub scenariusza, który winien być załączony do sprawozdania z realizacji zadania. Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 100 zł /godz.;**

W przypadku realizacji programów stażowych - np. dla studentów - należy dołączyć do umowy i sprawozdania program zajęć stażowych a także wskazać opiekuna stażu. Staż powinien obejmować minimum 40 godz. Wynagrodzenie dla opiekuna **do 100 zł** od jednej osoby odbywającej staż.

Warsztaty – zorganizowana forma zajęć szkoleniowych obejmująca praktyczne ćwiczenia określonych umiejętności, prowadzona na podstawie przygotowanego scenariusza określającego przebieg kolejnych sytuacji. Typowa liczba uczestników to 12-18 osób. Używanie terminu „warsztat” poza obszarem programu szkoleniowego jest mylące. Dla zajęć związanych z rozwijaniem umiejętności w programach terapeutycznych lub profilaktycznych bardziej stosownym określeniem są „ćwiczenia praktyczne”

Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 90 zł. / godz.**

Ćwiczenia praktyczne - zorganizowana forma zajęć angażujących uczestników w różnego rodzaju działania indywidualne i grupowe, dostarczające nowych doświadczeń, informacji i obserwacji. Ukierunkowane są na rozwijanie praktycznych umiejętności i zmianę postaw. Prowadzone są na ogół według przygotowanego scenariusza, określającego tematy, strukturę i przebieg kolejnych sytuacji;

Seminarium - zorganizowana forma zajęć szkoleniowych, obejmująca wprowadzenie poznawcze do tematu oraz pracę własną w postaci udziału w dyskusji i przedstawiania przez uczestników przygotowanych wypowiedzi dotyczących wiedzy na określony temat

Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 100 zł. / godz.**

Trening psychologiczny (interpersonalny, asertywności itp.) - specjalistyczna metoda oddziaływania psychologicznego, służąca zmianie określonych zachowań, rozwojowi osobistemu oraz nabyciu nowych umiejętności interpersonalnych lub interpersonalnych. Typowa liczba uczestników w grupie to 10-15 osób. Do prowadzenia treningu konieczne są specjalistyczne umiejętności trenera wynikające ze szkolenia w zakresie treningu psychologicznego, uzgodnienie z uczestnikami celów i metody treningu oraz zawarcie kontraktu, odpowiednie warunki organizacyjne (czas, miejsce zajęć). Trening psychologiczny bywa stosowany w różnych kontekstach: jako element programów szkoleniowych, jako część programów terapii dla osób uzależnionych i współuzależnionych itp. Wynagrodzenie dla realizatorów: **do 100 zł/godz.**

Oryginalne teksty zatwierdzone do publikacji i rozprowadzania - należy podać liczbę stron - stawki średnie: autorskie **do 110 zł za stronę** znormalizowanego maszynopisu, tj. 1800 znaków. Zasady obowiązujące przy składaniu ofert wydawniczych przez podmioty, które nie są instytucjami profesjonalnymi i które wśród zadań statutowych nie mają profesjonalnej działalności wydawniczej i własnego systemu recenzenckiego: proponowaną pozycję należy złożyć w 1 egzemplarzu w wersji elektronicznej oraz na wydruku i dołączyć informację o autorze (autorach); należy dołączyć opinie i recenzje, jeżeli takie zostały wykonane;

Artykuł – tu: publikacja o tematyce dotyczącej problematyki narkotykowej stanowiąca część pisma związanego z tą tematyką. Wynagrodzenie dla autora: **do 80 zł./** za stronę

komputerową, rozumianą jako 800 znaków liczonych z odstępami między wyrazami w tekstach.

Przekład (tłumaczenie) – odtworzenie tekstów (artykułów, publikacji) oryginału w innym języku; tu: dotyczących problematyki narkotykowej na potrzeby zamieszczenia ich treści w pismach związanych z tą tematyką lub na potrzeby wydania publikacji w języku polskim.

Wynagrodzenie dla tłumacza: **do 40 zł.** za stronę komputerową, rozumianą jako 1800 znaków liczonych z odstępami między wyrazami w tekstach.

Redakcja językowa – całokształt prac polegający na sprawdzeniu materiałów autorskich (maszynopisu) pod względem poprawności językowej, jednolitości, naniesieniu propozycji poprawek i uzgodnieniu tekstu z autorem lub wydawcą.

Wynagrodzenie dla redaktora: **do 100 zł.** za arkusz wydawniczy, tj. 40 000 znaków liczonych z odstępami między wyrazami w tekstach.

Korekta edytorska/techniczna/składu – proces czytania, wykazywania błędów i nanoszenia poprawek na wydrukach korektorskich przy użyciu umownych znaków. Wynagrodzenie dla korektora: **do 50 zł. za arkusz wydawniczy**, tj. 40 000 znaków liczonych z odstępami między wyrazami w tekstach.

Skład komputerowy – ogólne pojęcie, obejmujące składanie i łamanie materiału (tekstu, tabel, wykresów, fotografii itp.) w kolumny, o określonej treści, zasadach składania i układzie graficznym wykonane przy pomocy programu graficznego, edytora tekstów, itp. narzędzi.

Wynagrodzenie dla składacza: **do 15 zł. za stronę po składzie** w zależności od formatu

Wykonanie innych materiałów edukacyjno-terapeutycznych (kasety, plakaty itp.) - przy ustalaniu wynagrodzeń autorskich można oszacować liczbę godzin potrzebnych do faktycznego wykonania dzieła i posłużyć się stawką godzinową **do 60 zł/godz.**

Prace organizacyjno-techniczne i pomocnicze - należy określić kategorie zadań, liczbę godzin, stawki – **do 25 zł/godz.**

Dodatkowe reguły:

- Środki w ramach realizacji konkursu nie mogą być przeznaczone na finansowanie pomocy materialnej dla osób uzależnionych oraz członków ich rodzin.

- Wspieranie tworzenia wielu telefonów zaufania nie będzie preferowane; pożądane jest ew. rozszerzenie obsady dyżurujących przy jednym (wielonumerowym) telefonie zaufania o przedstawicieli różnych profesji i środowisk.

Zakupy - przy ich realizacji obowiązują wspomniane poprzednio zasady dotyczące zamówień publicznych: Konieczne jest uzasadnienie zakupów przez wskazanie ich niezbędności do realizowania programu; należy sprawdzić możliwość szerszego i bardziej elastycznego wykorzystania sprzęgu zakupionego na danym terenie w latach poprzednich; zakupy wyposażenia wymagają jednoznacznego określenia odpowiedzialności materialnej i prawnej za nabyte środki; winno być zagwarantowane, że zakupione środki trwale będą wykorzystywane do celów zgodnych z zatwierdzonym programem.

- Dokonywanie zakupów, (jednostkowo poniżej 3.500 zł – są to wydatki na zakupy bieżące jeśli nie dotyczą sprzętu komputerowego,) wymaga dokładnego określenia ich w preliminarzu.

- Propozycje zakupów inwestycyjnych ze środków województwa nie będą akceptowane w konkursie.

3. W przypadku wyboru oferty, zlecenie realizacji zadania nastąpi w trybie:
  - 1) wsparcia zadania realizowanego przez organizacje oraz podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego,
  - 2) powierzenia realizacji zadania podmiotom, o których mowa wyżej.

II. Wysokość środków przeznaczonych na realizację zadania w roku 2008 i w roku poprzednim

1. Na realizację zadania, zgodnie z budżetem województwa na rok 2008, przeznaczają się kwotę **250.000,00 zł**. Kwota ta może ulec zmniejszeniu w przypadku, gdy złożone oferty nie uzyskają akceptacji Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego lub zaistnieje konieczność zmniejszenia budżetu Województwa w części przeznaczonej na realizację zadania z ważnych przyczyn, niemożliwych do przewidzenia w dniu ogłaszania konkursu.
2. W przypadku niewykorzystania w całości środków na realizację niniejszego konkursu Zarząd Województwa Kujawsko - Pomorskiego może ogłosić konkurs uzupełniający na nabór ofert dotyczących zadań z zakresu rozwiązywania problemów alkoholowych, narkomanii i uzależnień planowanych do realizacji w 2008 r.
3. Na wykonywanie zadań publicznych związanych z realizacją zadań samorządu województwa w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, narkomanii i uzależnień przez organizacje prowadzące działalność pożytku publicznego przeznaczono w roku 2007 kwotę 450.000,00 zł. Wykaz wszystkich podmiotów, które otrzymały dofinansowanie w roku 2007 znajduje się na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: www.kujawsko-pomorskie.pl

III. Warunki i termin składania ofert

1. Do złożenia oferty na ogłoszony konkurs uprawnione są następujące podmioty działające w obszarze rozwiązywania problemów alkoholowych, narkomanii i uzależnień i posiadające odpowiednie zapisy w swoim statucie:
  - 1) Organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
  - 2) osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego,
  - 3) stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego prowadzące działalność pożytku publicznego,
  - 4) spółdzielnie socjalne,
  - 5) jednostki organizacyjne podległe organom administracji publicznej.
2. W konkursie nie mogą brać udziału podmioty, które nieprawidłowo wykonały zlecone lub powierzone zadania lub nieprawidłowo rozliczyły dofinansowanie przyznane ze środków województwa w ciągu trzech lat poprzedzających rok, którego dotyczy konkurs.

Warunkiem przystąpienia do konkursu jest złożenie oferty realizacji zadania wg wzoru określonego w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 grudnia 2005 r. w sprawie wzoru oferty realizacji zadania publicznego, ramowego wzoru umowy o wykonanie zadania publicznego i wzoru sprawozdania z wykonania tego zadania w terminie do dnia **06 marca 2008r.**

Oferty należy składać bezpośrednio do Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS,

lub wysłać na adres Kancelarii Ogólnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, ul. Plac Teatralny 2, 87-100 Toruń z oznaczeniem koperty:

Oferta Konkursowa. Konkurs nr 5: „POMOC DLA OSÓB I RODZIN Z PROBLEMEM ALKOHOLOWYM. DZIAŁANIA W GRUPACH PODWYŻSZONEGO RYZYKA”

Oferty należy składać w zaklejonej i opieczętowanej kopercie z dopiskiem Oferta Konkursowa. Konkurs Nr 5, „POMOC DLA OSÓB I RODZIN Z PROBLEMEM

- O zachowaniu terminu** decyduje data dostarczenia oferty do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego lub data stempla pocztowego.
4. Druk oferty realizacji zadania publicznego można pobrać ze strony internetowej Województwa Kujawsko-Pomorskiego www.kujawsko-pomorskie.pl (zakładka BIP „organizacje pozarządowe”) - lub otrzymać u Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii lub u Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi.
  5. Oferta, powinna zawierać w szczególności:
    - 1) szczegółowy zakres rzeczowy zadania publicznego proponowanego do realizacji,
    - 2) termin i miejsce realizacji zadania publicznego,
    - 3) kalkulację przewidywanych kosztów realizacji zadania publicznego zgodnie ze wzorem oferty,
    - 4) informację o wcześniejszej działalności podmiotu składającego ofertę w zakresie zadanie proponowanego do realizacji,
    - 5) informację o posiadanych zasobach rzeczowych i kadrowych zapewniających wykonanie zadania, w tym o wysokości środków finansowych uzyskanych na realizację danego zadania z innych źródeł,
    - 6) deklarację o zamiarze odpłatnego lub nieodpłatnego wykonania zadania,
    - 7) inne informacje dotyczące wnioskodawcy lub przedkładanej oferty wynikające ze wzoru oferty.
  6. Oferta musi być opieczetowana i **podpisana przez osoby, które zgodnie z postanowieniami statutu lub innego aktu są uprawnione** do reprezentowania podmiotu i zaciągania w jego imieniu zobowiązań finansowych i zawierania umów.
  7. Do oferty przedkładanej na konkurs należy załączyć:
    - 1) **Statut lub inny akt regulujący status** podmiotu i wskazujący organy uprawnione do reprezentacji,
    - 2) **Dokument stanowiący o podstawie działalności podmiotu:**
      - a) podmioty określone w rozdziale III ust.1 pkt 1, 3 i 4 - aktualny wypis z Krajowego Rejestru Sądowego (tj. zgodny ze stanem faktycznym i prawnym),
      - b) podmioty określone w rozdziale III ust.1 pkt 2 - pełnomocnictwa lub upoważnienia do reprezentowania podmiotu, zaciągania zobowiązań finansowych i dokonywania rozliczeń w tym zakresie,
      - c) pozostałe podmioty mogą przedłożyć inne dokumenty potwierdzające ich status oraz nazwiska i stanowiska osób uprawnionych do zawierania umów,
    - 3) **Sprawozdanie merytoryczne za rok 2007** lub w przypadku krótszej działalności - za okres tej działalności.
Podmioty wymienione w rozdziale III ust.1 pkt 2 i 5 składają sprawozdania merytorycznie dotyczące wyłącznie tematyki zadania.
    - 4) **Sprawozdanie finansowe za rok 2006** (bilans, rachunek zysków i strat, informacja dodatkowa) lub w przypadku krótszej działalności - za okres tej działalności. Podmioty wymienione w rozdziale III ust.1 pkt 2 o ile korzystały ze środków publicznych przedkładają oświadczenie o wydatkowaniu środków publicznych **w roku 2007**. Jednostki organizacyjne podległe organom administracji publicznej lub przez nie nadzorowane nie są zobowiązane do przedłożenia sprawozdania finansowego.
    - 5) **Pełnomocnictwa i upoważnienia** osób składających ofertę do reprezentowania podmiotu, jeśli dana osoba nie jest wskazana w dokumencie stanowiącym

o podstawie działalności podmiotu.

- 6) **Umowę partnerską lub oświadczenie** w przypadku projektów z udziałem partnera.

Załączniki winny być:

- 1) *ponumerowane,*
  - 2) *podpisane przez osoby uprawnione, które zgodnie z postanowieniami statutu lub innego aktu są upoważnione do reprezentowania podmiotu na zewnątrz i zaciągania w jego imieniu zobowiązań finansowych,*
  - 3) *potwierdzone za zgodność z oryginałem na pierwszej stronie przez ww. osoby jeśli przedkładane są w formie kserokopii.*
8. Obowiązek sporządzenia kompletnej oferty spoczywa na Oferencie.
9. W przypadku złożenia w konkursie więcej niż jednej oferty, każda z ofert musi zawierać pełen komplet załączników.
10. Nie można składać **tej samej oferty na inny otwarty konkurs ofert** ogłaszany przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego.
11. Na zadanie wyłonione w konkursie oferent nie może się ubiegać o inne dodatkowe środki z budżetu województwa kujawsko-pomorskiego.

IV. Termin i warunki realizacji zadania

1. **Zadanie winno być wykonane w roku 2008**, przy czym początek realizacji zadania opisanego w ofercie powinien nastąpić nie wcześniej niż 45 dni od ostatniego dnia terminu składania ofert, a zakończenie do 15 listopada 2008 r. W szczególnych sytuacjach, uzasadnionych specyfiką projektu, terminy te mogą ulec zmianie.
2. Zadanie winno być zrealizowane z najwyższą starannością, zgodnie z zawartą umową oraz z obowiązującymi standardami i przepisami, w zakresie opisanym w ofercie.

V. Termin, tryb i kryteria wyboru ofert

1. Wybór ofert do realizacji i tym samym ostateczne rozstrzygnięcie konkursu nastąpi nie później niż w ciągu 45 dni od ostatniego dnia przyjmowania ofert.
2. W przypadku wyboru oferty, zlecenie realizacji zadania nastąpi w trybie:
  - wsparcia zadania realizowanego przez organizacje oraz podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego,
  - powierzenia realizacji zadania podmiotom, o których mowa wyżej.
3. **Za ofertę spełniającą wymogi formalne** uznaje się ofertę:
  - 1) złożoną na obowiązującym druku,
  - 2) złożoną przez podmiot uprawniony do jej złożenia, którego działalność statutowa zgadza się z zakresem zadania publicznego będącego przedmiotem konkursu (potwierdzona odpowiednim zapisem w statucie),
  - 3) złożoną w terminie wymaganym w ogłoszeniu,
  - 4) zawierającą wszystkie wymagane regulaminem załączniki wymienione w rozdziale III ust.7
  - 5) podpisaną i opieczetowaną wraz z załącznikami przez osoby uprawnione,

UWAGA! Niespełnienie jakiegokolwiek wymogu formalnego wymienionego powyżej powoduje odrzucenie oferty z przyczyn formalnych.

4. Warunkiem rozpatrzenia oferty będzie zadeklarowany przez Oferenta **co najmniej 10 % udział w całkowitym koszcie zadania środków finansowych własnych lub z innych źródeł.**
5. Do zaopiniowania ofert spełniających wymogi formalne Zarząd Województwa

- Kujawsko-Pomorskiego powoła Komisję i określi tryb jej pracy.
6. Komisja dokona oceny zadania zgłoszonego przez Oferenta i zarekomenduje Zarządowi Województwa zadania do udzielenia wsparcia finansowego wraz z jego wysokością.
  7. Przy ocenie i wyborze zadań Komisja będzie stosowała następujące kryteria:
    - 1) **merytoryczna wartość zadania:**
      - a) charakter, zasięg i ranga zadania,
      - b) liczba osób korzystających z efektów zadania i stopień aktywizacji środowisk lokalnych i regionalnych,
      - c) trwałość i powtarzalność zadania,
      - d) znaczenie zadania dla rozwiązywania problemów alkoholowych, narkomanii i uzależnień w regionie,
    - 2) **potencjał realizacyjny:**
      - a) realność wykonania zadania,
      - b) rzetelność harmonogramu,
      - c) doświadczenie i kwalifikacje zespołu realizującego zadanie,
    - 3) **budżet:**
      - a) zasadność wydatkowania środków oraz ich przeznaczenie,
      - b) kwalifikowalność kosztów i rzetelność ich kalkulacji,
      - c) wielość źródeł finansowania .
  8. Ostateczną decyzję o wyborze ofert oraz wysokości udzielonego dofinansowania podejmuje Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego w trybie właściwym dla przyjmowania uchwał.
  9. Do uchwały Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego w sprawie rozstrzygnięcia otwartego konkursu ofert nie stosuje się trybu odwoławczego.
  10. O wynikach postępowania konkursowego Oferenci biorący udział w konkursie zostaną powiadomieni pisemnie. Informacje na temat rozstrzygnięcia konkursu zamieszczone zostaną również na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego www.kujawsko-pomorskie.pl (zakładka BIP „organizacje pozarządowe”).

VI. Zasady przyznawania dofinansowań.

1. Zlecenie zadania i udzielenie dofinansowania następuje z zastosowaniem przepisów art. 16 ustawy dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).
2. Uchwała Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego, o której mowa w rozdziale V ust. 8 stanowi podstawę do zawarcia umowy z Oferentem wyłonionym w konkursie.
3. Zarząd Województwa może przyznać dofinansowanie niższe niż wnioskowane w ofercie. W takim przypadku Oferent może:
  - 1) zrezygnować z dotacji, powiadamiając o tym pisemnie Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS **w ciągu 14 dni od dnia powiadomienia o wysokości przyznanej dotacji.** W szczególnie uzasadnionych przypadkach oświadczenie to można złożyć po terminie wymienionym wyżej. Oświadczenie powinno zawierać nazwę zadania, pieczęć oferenta oraz podpisy osób uprawnionych do składania oświadczeń woli w imieniu Oferenta.
  - 2) zaproponować w formie pisemnej przed podpisaniem umowy korektę zakresu rzeczowego i finansowego zadania na druku stanowiącym **załącznik nr 3 do Uchwały Nr 85/1102/07 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 18 grudnia 2007 roku** w sprawie ustalenia procedur zlecenia, realizacji i rozliczania zadań publicznych dofinansowanych z budżetu Województwa Kujawsko-Pomorskiego w trybie ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku

o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96 poz. 873 z późn. zm). Korekta powinna być złożona w czasie umożliwiającym terminowe przygotowanie i podpisanie umowy.

4. Zarząd Województwa może odmówić podmiotowi wyłonionemu w konkursie przyznania dofinansowania i podpisania umowy w przypadku, gdy okaże się, iż rzeczywisty zakres realizowanego zadania znacząco odbiega od opisanego w ofercie, podmiot lub jego reprezentanci utracą zdolności do czynności prawnych, zostaną ujawnione nieznane wcześniej okoliczności podważające wiarygodność merytoryczną lub finansową Oferenta.
5. Zarząd Województwa odmówi podpisania umowy podmiotowi wyłonionemu w konkursie, gdy w wyniku kontroli dokumentacji finansowej i merytorycznej Oferenta okaże się, że wcześniej przyznane dofinansowania zostały wydane lub rozliczone nieprawidłowo.

VII. Postanowienia końcowe

1. W przypadku rezygnacji podmiotu lub odmowy podpisania umowy przez Zarząd Województwa z przyczyn opisanych wyżej, Zarząd może zarezerwować środki przeznaczyć na:
  - 1) zwiększenie dotacji przyznanej na zadanie wyłonione wcześniej w konkursie,
  - 2) inną ofertę złożoną w ramach niniejszego konkursu spełniającą wymogi formalne,
  - 3) ogłoszenie nowego konkursu,
2. Szczegółowe i ostateczne warunki realizacji, finansowania i rozliczenia zadania reguluje umowa zawarta pomiędzy Województwem a Oferentem.
3. Wyłoniony podmiot jest zobowiązany do zamieszczania we wszystkich drukach związanych z realizacją zadania (plakatach, zaproszeniach, regulaminach, komunikatach, itp.), a także w ogłoszeniach prasowych, reklamach, wykazach sponsorów, na banerach oraz własnych stronach internetowych **herbu Województwa Kujawsko-Pomorskiego** oraz informacji o tym, że **zadanie jest dofinansowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego ze środków „Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Uzależnień”**. Informacje takie winny być również podawane do publicznej wiadomości w czasie realizacji zadania.
4. Oferent jest zobowiązany do sporządzenia i złożenia sprawozdania z wykonania zadania publicznego w terminie określonym w umowie. Sprawozdanie należy sporządzić według wzoru określonego w załączniku nr 3 do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 grudnia 2005 r. w sprawie wzoru oferty realizacji zadania publicznego, ramowego wzoru umowy o wykonanie zadania publicznego i wzoru sprawozdania z wykonania tego zadania. Wzór sprawozdania jest dostępny na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego www.kujawsko-pomorskie.pl (BIP zakładka „organizacje pozarządowe”) oraz można go otrzymać u Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS/Eksperta do Spraw Informacji o Narkotykach i Narkomanii lub u Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi.
5. Dotacja z budżetu województwa nie może być przeznaczona na wydatki niezwiązane bezpośrednio z realizacją danego zadania. Z dotacji województwa nie można również finansować prac budowlanych, remontowych i zakupów inwestycyjnych.
6. Świadczenia wolontariuszy i inne nieodpłatne świadczenia traktowane są jako pozafinansowy wkład w realizację zadania i nie mogą być uwzględnione w kosztorysie.
7. Podmiot, który otrzyma dofinansowanie z budżetu Województwa jest zobowiązany do:
  - 1) wyodrębnienia w ewidencji księgowej środków otrzymanych na realizację zadania,

- 2) dostarczenia na wezwanie Urzędu Marszałkowskiego oryginałów dokumentów (faktur, rachunków) oraz dokumentacji, o której mowa wyżej, celem kontroli prawidłowości wydatkowania dofinansowania oraz kontroli prowadzenia właściwej dokumentacji z nią związanej. Kontrola, o której mowa wyżej, nie ogranicza prawa Województwa do kontroli całości realizowanego zadania pod względem finansowym i merytorycznym.
8. W rozliczeniu dofinansowania, w części dotowanej przez Województwo, nie będą uwzględniane dokumenty finansowe wystawione przed datą zapisaną w umowie.